

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BD/174/19/88

PO MOSKIEWSKIM SZCZYCIE
OPINIE MIESZKAŃCÓW WARSZAWY
Zestawienie wyników sondaży

Czerwiec 1988 r.

Wielka polityka przyciąga nawet tych, którzy na co dzień nie interesują się polityką jako taką. Prawie wszyscy mieszkańcy Warszawy (93%) wiedzieli o spotkaniu Gorbaczow - Reagan w Moskwie; identycznie było w przypadku spotkania waszyngtońskiego. Blisko 60% badanych ze znaczną uwagą śledziło (w prasie, radiu, telewizji) informacje na ten temat. Zazwyczaj tak uważnych obserwatorów sceny politycznej jest znacznie mniej, bo tylko ok. 20%. Jest to poniekąd naturalne, że tylko wydarzenia tego formatu co spotkania przywódców mocarstw powszechnie absorbują opinię publiczną, nie tylko zresztą w Warszawie, podobnie jest w większości stolic świata.

W opracowaniu tym prezentujemy wyniki badania zrealizowanego tuż po spotkaniu Gorbaczow - Reagan w Moskwie i porównujemy je z wynikami uzyskanymi w podobnym sondażu po rozmowach tych przywódców w Waszyngtonie¹. Dane z obu badań ukazują przede wszystkim społeczno-psychologiczne skutki spotkań przywódców obu mocarstw niezależnie od rzeczywistego znaczenia zawartych porozumień. Pytaliśmy o kilka spraw: wiedzę, zainteresowanie i ogólną ocenę rezultatów rozmów; ocenę sytuacji międzynarodowej, stosunków Wschód - Zachód, polityki pokojowej USA i ZSRR; intencji i zachowań przywódców mocarstw, perspektyw rozbrojeniowych i poczucia zagrożenia wojną.

1. Zainteresowanie, wiedza i oceny rezultatów

Zainteresowanie dialogiem Gorbaczow - Reagan wśród mieszkańców Warszawy było powszechne, tylko ok. 7% badanych nic nie słyszało o toczących się rozmowach w Moskwie i Waszyngtonie.

Czy słyszał Pan(i) o spotkaniu na szczycie:

	w Moskwie	w Waszyngtonie
Tak	92,8%	92,8%
Nie	7,0%	7,2%
Brak danych	0,2%	0,0%

¹ Oba badania przeprowadzono na 500-osobowej reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców Warszawy; terminy realizacji - 9-11 czerwca '88 i 18-20 grudnia '87.

Nie zmieniło się liczebnie także grono uważnych obserwatorów obu spotkań: ze znaczną uwagą śledziło ich przebieg około 60% ankietowanych. Zainteresowanie spotkaniami w Moskwie i Waszyngtonie warszawiacy określali następująco:

	Moskwa	Waszyngton
- ze szczególną uwagą śledziłem informacje na ten temat	14,3%	16,1%
- w miarę uważnie słuchałem lub czytałem informacji na ten temat	46,2%	42,4%
- coś słyszałem lub czytałem na ten temat	23,3%	29,2%
- wiem tylko tyle, że spotkanie takie się odbyło	16,0%	12,0%

Dość powszechne zadowolenie (ponad 3/4 ocen dobrych i bardzo dobrych) budził sposób, w jaki środki masowego przekazu informowały o spotkaniach na szczycie.

O ocenę rezultatów tych spotkań pytaliśmy w kilku wymiarach: czy ogólnie są one zadowalające, czy też można było osiągnąć więcej; w jakich sprawach osiągnięto postęp, zbliżenie stanowisk, a w jakich kwestiach jest jeszcze zbyt wiele rozbieżności pomiędzy stronami; czy dojdzie do kolejnych spotkań i jakie są szanse osiągnięcia porozumienia w sprawach dalszej redukcji zbrojeń oraz jaki jest wpływ spotkań na odsunięcie groźby wojny i wzrost bezpieczeństwa w Europie. Ogólna ocena rezultatów obu spotkań:

	Moskwa	Waszyngton
- osiągnięto wiele, ale można było więcej	35,8%	38,8%
- osiągnięto wszystko to, co na tym etapie można było osiągnąć	37,5%	33,4%
- osiągnięto więcej, niż się można było spodziewać	4,8%	9,7%
- osiągnięto niewiele, rezultaty są znikome	13,9%	9,1%
- trudno powiedzieć	8,0%	7,8%

W obu przypadkach oceny są dość zbliżone. Badani wyraźnie podzielili się na dwie prawie równe liczebnie grupy: jedna jest przekonana, że zarówno w Moskwie, jak i Waszyngtonie osiągnięto wszystko, co na tym etapie można było osiągnąć, druga odczuwa pewnego rodzaju niedosyt wynikający z chęćstwa, że można było

osiągnąć więcej. Bezspornie jednak większość jest zdania, że w trakcie obu spotkań osiągnięto wiele. Warto przy tym zauważyć, że po spotkaniu w Moskwie o blisko 5% więcej respondentów niż po szczycie waszyngtońskim określiło rezultaty jako znikome i o 7% mniej twierdziło, że w Moskwie przywódcy dogadali się, zrozumieli.

Czy przywódcy dogadali się, zrozumieli podczas tych rozmów?

	Moskwa	Waszyngton
Zdecydowanie tak	7,3%	14,2%
Raczej tak	70,6%	71,1%
Raczej nie	11,0%	8,4%
Zdecydowanie nie	1,3%	2,4%
Trudno powiedzieć	9,7%	2,8%

Wypowiedzi ankietowanych na temat postępu, zbliżenia stanowisk M. Gorbaczowa i R. Reagana podczas rozmów na Kremlu w bardziej szczegółowych kwestiach wydają się świadczyć, że przywódcy ci porozumieli się w wielu sprawach, zwłaszcza współpracy kulturalnej, naukowej i gospodarczej oraz konieczności dalszego ograniczania zbrojeń. Odpowiedzi twierdzących, że dogadano się właśnie w tych sprawach, było 84-80%. Zdaniem 62-57% w kwestii wymiany młodzieży, 50% - redukcji broni strategicznej, zakazu doświadczeń z bronią jądrową, sposobów rozwiązywania konfliktów regionalnych i praw człowieka. Największe rozbieżności zdań dotyczą programu wojen gwiazdnych, redukcji broni konwencjonalnej i chemicznej. Oto szczegółowy rozkład procentowy odpowiedzi na pytanie, czy nastąpiło zbliżenie stanowisk obu mocarstw w następujących sprawach:

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
- współpraca kulturalna i naukowa	84,2	6,7	9,1
- dalsze ograniczanie zbrojeń	83,9	11,3	4,8
- współpraca gospodarcza	80,3	10,6	9,1
- wymiana młodzieży	62,2	17,5	20,4
- redukcja broni jądrowej o połowę	60,3	28,4	11,4
- zakaz doświadczeń z bronią jądrową	59,5	31,4	8,9

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
- konflikty regionalne	59,3	16,1	14,6
- prawa człowieka	58,9	27,7	13,3
- problemy ogólne (terroryzm, ochrona środowiska itp.)	56,9	26,4	16,7
- likwidacja broni konwencjonalnej)	47,1	38,8	14,0
- likwidacja broni chemicznej	44,8	34,0	21,1
- program wojen gwiazdnych	31,2	53,3	15,4

Widać zatem, że w społecznym odbiorze szczyt moskiewski przyniósł pewne wymierne efekty, choć nie znalazło to wyrazu w podpisaniu konkretnych porozumień, jak to było w Waszyngtonie. Zapewne stąd też ten dość powszechny optymizm, że jeszcze w tym roku dojdzie do spotkania Gorbaczow - Reagan i podpisania porozumienia w sprawie 50-procentowej redukcji broni jądrowej (po szczycie waszyngtońskim pewnych spotkania w Moskwie było 88,6%, nadzieję zaś na podpisanie porozumienia o redukcji broni jądrowej o połowę wyrażało 53,2%).

Czy dojdzie do jeszcze jednego spotkania na szczycie Gorbaczow - Reagan?

Tak	64,0%
Nie	25,0%
Trudno powiedzieć	11,0%

Czy jeszcze w tym roku Rosjanie i Amerykanie podpiszą porozumienie w sprawie likwidacji 50% zasobów broni jądrowej?

Tak	44,6%
Nie	39,6%
Trudno powiedzieć	15,6%

Także optymistyczne są rokowania co do przyszłych stosunków radzieckich z nową administracją w Waszyngtonie. Respondenci wypowiedzieli się na ten temat następująco:

- będą znacznie lepsze niż obecnie	16,2%
- będą trochę lepsze niż obecnie	40,2%
- będą takie same	32,6%
- będą trochę gorsze	1,6%
- będą znacznie gorsze	0,2%
- trudno powiedzieć	9,0%

Wpływ spotkania w Moskwie na wzrost bezpieczeństwa w Europie i odsunięcie groźby wojny prawie 60% badanych określiło jako duży i bardzo duży. Od czasu rozmów waszyngtońskich grono optymistów zwiększyło się o 12%.

Wpływ spotkań na odsunięcie groźby wojny	Moskwa	Waszyngton
Bardzo duży	12,1%	4,7%
Duży	46,1%	41,9%
Niewielki	32,3%	41,9%
Żaden	4,5%	7,7%
Trudno powiedzieć	5,0%	2,8%

2. Stosunek badanych do M. Gorbaczowa i R. Reagana

W obu sondażach prosiliśmy badanych o określenie swojego stosunku do M. Gorbaczowa i R. Reagana oraz ocenę zachowań i poglądów obu przywódców, prezentowanych w trakcie spotkań. Mieszkańcy Warszawy wypowiedzieli się w tych sprawach następująco (dane w procentach):

	Sympatia		Brak sympatii		Obojętność		Trudno powiedzieć	
	M	W	M	W	M	W	M	W
M. Gorbaczow	61,0	53,4	4,4	10,2	25,0	24,4	9,4	11,8
R. Reagan	39,2	36,4	9,8	18,2	37,8	29,0	13,0	15,8

(M - Moskwa, W - Waszyngton)

Który z przywódców podczas rozmów:	Raczej Gorbaczow		Raczej Reagan		Obaj jednakowo		Żaden z nich		Trudno powiedzieć	
	M	W	M	W	M	W	M	W	M	W
- był bardziej elastyczny	34,4	31,1	8,8	15,1	39,6	41,1	7,0	6,6	10,3	5,5
- był bardziej godny zaufania	30,7	29,8	9,2	13,8	43,2	38,9	8,6	12,8	8,3	3,8
- miał uczciwe intencje	23,7	21,3	4,8	7,4	46,6	45,5	12,3	19,4	12,5	5,5
- lepiej się prezentował	24,2	24,7	21,6	32,6	48,7	35,7	2,0	2,8	3,5	3,4

Na pytanie: "Czyje podejście do spraw międzynarodowych bardziej Pana(ia) przekonuje: M. Gorbaczowa czy R. Reagana?" odpowiadano:

	Moskwa	Waszyngton
- w niektórych sprawach M. Gorbaczowa, w niektórych R. Reagana	44,4%	41,6%
- bardziej M. Gorbaczowa	28,4%	27,6%
- bardziej R. Reagana	8,8%	13,0%
- ani jednego, ani drugiego	13,6%	14,2%
- trudno powiedzieć	4,8%	2,8%

Sympatia mieszkańców Warszawy jest zdecydowanie po stronie M. Gorbaczowa, po spotkaniu w Moskwie zyskał jeszcze liczniejsze grono sympatyków. O nim częściej niż o prezydencie USA mówi się, że jest godny zaufania, ma uczciwe intencje, jest bardziej elastyczny w rokowaniach, jego podejście do spraw międzynarodowych także częściej uznaje się za bardziej przekonujące. Warto jednak zwrócić uwagę, że spotkania na szczycie wywarły istotny wpływ na zmianę opinii o R. Reaganie. W dzielącym je okresie blisko o połowę (z 18 do 9%) zmalała liczebność deklarujących niechęć wobec niego, w porównaniu zaś ze stanem z października² 87 - prawie o 40%. Ponadto obecnie częściej dostrzega się pozytywy u obu przywódców.

Jako ciekawostkę prezentujemy dane dotyczące stosunku ankietowanych do żon przywódców:

	Sympatia	Brak sympatii	Obojętność	Trudno powiedzieć
R. Gorbaczow	48,2%	3,8%	33,0%	14,6%
N. Reagan	33,2%	7,6%	42,4%	16,6%

3. Wpływ spotkań na szczycie na rozwój stosunków radziecko-amerykańskich i ogólną sytuację międzynarodową

Niewątpliwie najbardziej widoczny jest wpływ spotkań na szczycie na zmianę opinii mieszkańców Warszawy o stosunkach radziecko-amerykańskich. Między październikiem² 87 a czerwcem² 88

² Chodzi o wyodrębnioną z sondażu "Świat wokół nas" 103-osobową reprezentację mieszkańców Warszawy.

o ponad 40 (z 20 do 61) wzrósł odsetek oceniających je jako dobre. Znaczny był również przypływ optymizmu w ocenie sytuacji międzynarodowej i stosunków Wschód - Zachód. Zauważalny skutek psychologiczny to zmniejszenie wśród badanych poczucia zagrożenia wojną. Po kolejnej rundzie rozmów Gorbaczow - Reagan warszawiacy czują się przede wszystkim zdecydowanie bezpieczniej i z większym optymizmem patrzą w przyszłość. Ewolucja nastrojów jest szczególnie widoczna, gdy sięgnie się do wyników badań ankietowych realizowanych przed spotkaniem w Waszyngtonie. W czerwcu 88 prawie o 30% więcej osób niż w październiku 87 oceniło napięcie międzynarodowe jako malejące, jednocześnie o prawie 36% mniej jako wzrastające. Także znacznie rzadziej uważa się za prawdopodobny konflikt między Europą wschodnią a zachodnią. Myśląc o przyszłości nadal mamy mieszane uczucia, niepokój miesza się z nadzieją, jednak na świat patrzymy bardziej optymistycznie niż na przyszłość własnego kraju.

Opinie o stosunkach radziecko-amerykańskich	Po spotkaniu		Przed spotkaniem
	w Moskwie	w Waszyngtonie	w Waszyngtonie
Dobre	61,0%	56,0%	20,4%
Ani dobre, ani złe	32,2%	28,2%	53,4%
Złe	4,6%	10,4%	25,4%
Trudno powiedzieć	2,0%	4,4%	1,0%

Ogólne oceny sytuacji międzynarodowej, stosunków Wschód - Zachód (dane w procentach)

	Dobra (e)		Ani dobra (e) ani zła (e)		Zła (e)		Trudno powiedzieć	
	M	W	M	W	M	W	M	W
	Sytuacja międzynarodowa	41,0	37,2	41,6	39,2	15,4	19,6	1,8
Stosunki Wschód - Zachód	46,8	46,6	41,4	33,8	8,8	12,8	2,6	5,8

Napięcie międzynarodowe:	Moskwa	Waszyngton	Przed spotkaniem w Waszyngtonie
- maleje	40,2	32,8	12,6
- nie zmienia się	47,8	46,2	40,8
- wzrasta	9,0	19,8	46,6
- trudno powiedzieć	3,0	1,0	0,0

Prawdopodobieństwo konfliktu zbrojnego między Europą wschodnią a zachodnią po spotkaniu określano jako:

	Moskwa	Waszyngton
- bardzo duże	1,0%	2,0%
- duże	16,4%	25,8%
- małe	64,2%	59,0%
- żadne	13,8%	9,2%
- trudno powiedzieć	4,6%	3,8%

O przyszłości świata i Polski myśli się następująco:

	Świat		Polska	
	Moskwa	Waszyngton	Moskwa	Waszyngton
- zarówno z obawą, niepokojem, jak i nadzieją	39,4%	43,4%	33,6%	32,8%
- z obawą i niepokojem	21,4%	22,0%	42,0%	45,8%
- z wiarą, nadzieją	36,8%	32,4%	22,8%	20,2%
- trudno powiedzieć	2,2%	1,2%	1,2%	0,4%

Inny wymiar przewartościowań, jakie następują po kolejnych rundach rozmów Gorbaczow - Reagan w świadomości mieszkańców Warszawy, to zmiana spojrzenia na politykę zagraniczną obu mocarstw. O wiele częściej dostrzega się pokojowe intencje po obu stronach, choć nadal znacznie lepiej oceniane są dokonania i intencje w tym względzie Związku Radzieckiego. Ponadto mimo wzrostu nadziei na poprawę sytuacji międzynarodowej w dalszym ciągu dość powszechne są obawy, że zarówno USA, jak i ZSRR mogą jako pierwsze użyć broni jądrowej. Szczegółowe oceny dotyczące tych kwestii przedstawiają się następująco:

Któremu z mocarstw bardziej zależy na utrzymaniu i utrwalaniu pokoju?

	Po spotkaniu w:		Przed spotkaniem w Waszyngtonie
	Moskwie	Waszyngtonie	
Obydwu w takim samym stopniu	56,4%	45,4%	52,4%
ZSRR	29,0%	38,0%	41,7%
USA	11,0%	13,2%	5,8%
Trudno powiedzieć	3,6%	3,2%	0,0%

Które z mocarstw zrobiło więcej dla utrzymania i utrwalania pokoju?

	Po spotkaniu w:		Przed spotkaniem w Waszyngtonie
	Moskwie	Waszyngtonie	
Obydwa tyle samo	48,4%	43,6%	37,9%
ZSRR	37,8%	39,0%	50,5%
USA	10,0%	12,2%	8,7%
Trudno powiedzieć	3,8%	4,0%	2,9%

Na pytanie o akceptację następujących twierdzeń odpowiadano:

	Tak		Nie	
	Moskwa	Waszyngton	Moskwa	Waszyngton
- USA nigdy pierwsze nie użyją broni jądrowej	43,2%	52,6%	40,2%	43,6%
- ZSRR nigdy pierwsze nie użyje broni jądrowej	47,0%	52,2%	38,4%	43,6%

Na marginesie ocen szczytu w Moskwie i perspektyw rozwoju stosunków radzieckich z nową administracją w Waszyngtonie pytaliśmy badanych, kto byłby lepszym następcą prezydenta R. Reagana: 41% opowiedziało się za kandydatem republikanów G. Bushem, 18,6% za M. Dukakisem kandydatem demokratów, 6,4% za innymi kandydatami, 1/3 nie potrafiła określić swoich preferencji.